

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБОМ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито зміст і структуру проектних технологій у процесі навчання майбутніх соціальних педагогів; шляхи їх ефективного впровадження. Проектні технології розглядаються як засіб управління навчальним процесом майбутніх фахівців в умовах магістратури.

Ключові слова: управління навчальним процесом, соціальні педагоги, проектні технології.

В статье раскрыты содержание и структура проектных технологий в процессе обучения будущих социальных педагогов; пути их эффективного внедрения. Проектные технологии рассматриваются как способ управления учебным процессом будущих профессионалов в условиях магистратуры.

Ключевые слова: управление учебным процессом, социальные педагоги, проектные технологии.

In the article the structure and content of design technology in the training of future social workers, their effective implementation. Project technologies are seen as a way to control the educational process of future professionals in the Judiciary.

Keywords: management of the learning process, social workers, design technology.

В умовах динамічних процесів інтеграції соціального, економічного й геополітичного простору визначальною особливістю соціально-педагогічної діяльності є її комплексний характер, оскільки її змістовий та інструментальний аспекти передбачають урахування досягнень суміжних галузей наук. Кореляційний взаємозв'язок трансформаційних змін у суспільстві та переосмислення теоретико-методологічних засад професійної підготовки соціальних педагогів (Л. Донченко, А. Рижанова, Л. Штефан) визначають важливим урахування прогностичних тенденцій розвитку і вдосконалення соціальної педагогіки.

Аналіз досягнень науковців засвідчує, що в теорії й практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою підготовки майбутніх соціальних педагогів. Потужний вплив на розвиток наукової теорії, навчальної дисципліни та професійної діяльності розкрито в психологічних і педагогічних науках з теоретико-методологічних аспектів соціально-педагогічної діяльності такими ученими, як В. Андрущенко, В. Бочарова, Л. Гусякова, І. Зверева, І. Зимня, А. Капська, І. Козубовська, С. Мельничук, Є. Холостова, О. Яременко; окремі наукові засади соціально-педагогічної діяльності послідовно висвітлено в працях Б. Вульфова, Л. Димитрової, І. Звереві, І. Миговича, А. Мудрика, О. Петровського; деякі аспекти професійного становлення соціального педагога розкрито в наукових дослідженнях В. Бочарової, Н. Клименко, О. Ляшенко, Ю. Поліщук, В. Сластьоніна, Н. Шмельової; обґрунтовано концепції соціально-педагогічної діяльності відповідно до функцій фахівця та груп соціально-педагогічного впливу (С. Архипова, О. Безпалько, Н. Гайдук, І. Козубовська, Ю. Поліщук, В. Синьов).

Однак ґрунтовний аналіз наукових досліджень та емпіричних матеріалів засвідчує відсутність системного теоретико-методологічного й науково-технологічного забезпечення навчального процесу майбутніх соціальних педагогів. У контексті приєднання України до Болонського процесу організація навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів в умовах магістратури має чимало можливостей для розв'язання окреслених проблем. Окрім того, транснаціональна освіта, до якої інтенсивно долучається Україна, посилює європейський акцент оцінки й контролю якості освіти, що вимагає концептуально обґрунтованої цілісної педагогічної системи управління якістю професійної підготовки фахівців у ВНЗ.

Мета статті. Розкрити особливості управління навчальним процесом майбутніх соціальних педагогів засобом проектних технологій.

Ефективність впровадження соціально-педагогічних технологій забезпечується активним використанням проектних технологій у процесі професійної підготовки магістрів соціальної педагогіки. Проектні технології становлять своєрідну модель управління процесом професійного становлення майбутніх соціальних педагогів. Слушною є думка щодо аналізованого аспекту управління навчальною діяльністю студентів в умовах магістратури І. Зимньої про те, проєктивність освіти спрямована на формування проєктної культури студентів. Проєктна культура є ніби загальною формою реалізації мистецтва планування, прогнозування, творення, виконання та оформлення, і покликана об'єднати два до цього часу не поєднані напрями: гуманітарно-художній та науково-технічний. Не викликає заперечень, що «проєктивність – освітня тенденція майбутнього» [204, с. 59].

Аналіз сутності та можливостей проєктного методу дозволяє стверджувати, що обсяг використання поданої технології у процесі організації навчальної діяльності майбутніх педагогів може бути значно ширшим, ніж у традиційно усталеній практиці. Звернення вищої педагогічної освіти до технології навчального проєктування дозволяє нам припустити, що під час навчального проєктування можуть створюватися умови, які сприятимуть успішній соціально-професійній адаптації майбутніх соціальних педагогів у процесі оволодіння фахом.

У зв'язку з тим, що в педагогічній науці проєктна діяльність як засіб забезпечення успішної соціально-професійної адаптації майбутнього соціального педагога не вивчалася, обґрунтування її використання у практиці навчання студентів відсутнє, тому виникла необхідність дослідження її впливу на процес

соціально-професійної адаптації майбутнього соціального педагога.

У контексті розвитку нових освітніх технологій навчальні проекти посідають особливе місце як засіб максимального наближення особистості до реального життя та залучення її до розв'язання конкретних завдань у просторі міжособистісного та ділового спілкування й співпраці [3]. Якщо раніше освіта розглядалась як сума знань, то зараз вона трактується як засіб для інтеграції особистості в навколишній світ, що вимагає вміння спілкуватися і співпрацювати.

В основу методу проектів покладено розвиток пізнавальних, творчих навичок, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. На нашу думку, окрім цього метод проектів дозволяє навчити студентів працювати в команді, в групі, підпорядковувати власні інтереси інтересам команди, якщо вони спрямовані на успіх проекту. Робота над індивідуальним завданням у рамках групової роботи над проектом стимулює студента до пошуку нестандартних шляхів розв'язання поставленої задачі, спонукаючи його до самоосвіти, оскільки від його особистого внеску в загальний проект залежить успіх всієї команди і ставлення членів команди до студента.

Проект – це сукупність певних дій, документів, попередніх текстів, задум для створення реального об'єкта, предмету, створення різного роду теоретичного продукту. Це завжди творча діяльність. Сутність методу проектів полягає у стимулюванні інтересу студентів до визначеної проблеми, оволодінні необхідними знаннями й навичками для її розв'язання, організації проектної діяльності, практичному застосуванні отриманих результатів.

Метод проектів базується на ідеї, що відображає сутність поняття «проект», його прагматичну спрямованість на результат, отриманий при вирішенні практично чи теоретично значущої проблеми. Головним виступає той факт, що результат спільної діяльності можна побачити, осмислити й застосувати в реальній практичній діяльності. Щоб домогтися такого результату, треба привчати студентів самостійно мислити, знаходити й застосовувати необхідні аргументи задля доведення істинності судження, слушності думки тощо, формулювати й вирішувати проблеми, використовуючи для цього знання з різних галузей, прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів розв'язання проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Успіх застосування методу проектів залежить від того, наскільки студенти захочуть самостійно чи спільними зусиллями вирішувати проблему, застосовувати необхідні знання, одержати реальний і відчутний результат. Актуальність використання методу проектів зумовлена такими причинами: необхідністю не стільки передавати студентам певну суму знань, скільки навчити їх здобувати ці знання самостійно й використовувати для розв'язання нових пізнавальних і практичних задач; актуальністю розвитку у студентів комунікативних навичок, умінь працювати в різних групах, виконувати різні соціальні ролі (лідера, виконавця, поміжника тощо), долати конфліктні ситуації; необхідністю широких людських контактів, ознайомлення з різними культурами, поглядами на одну проблему; значущістю для діяльності людини вміння користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, аналізувати її, висувати гіпотези, робити висновки.

Метод проектів надає кожному студенту можливість розвивати власні пізнавальні інтереси, вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Цей метод завжди орієнтований на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують упродовж визначеного відрізка часу. Метод проектів забезпечує успішне розв'язання проблеми, що передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого – необхідність інтегрування знань та умінь із різних сфер науки, техніки, культури, повсякденного життя тощо. Результати виконання проекту мають теоретичну, практичну й акмеологічну значущість для виконавців: якщо вирішується теоретична проблема, то конкретне її розв'язання; якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження. Тому метод проектів сприяє створенню соціально значущих ситуацій, а згідно з концепцією Л. Виготського [1], психічний розвиток людини визначається соціальною ситуацією, тобто її статусом у суспільстві, системою взаємовідносин із дорослими і ровесниками. При цьому соціальна ситуація розвитку не створюється ззовні: вона створюється в процесі живого спілкування між людиною і середовищем, яке її оточує. Метод проектів містить у собі сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю сутністю, тому цей метод можна розглядати як такий, що сприяє творчому розвитку студента, використанню ним певних навчально-пізнавальних прийомів, які в результаті самостійних дій студентів дають змогу вирішити ту чи іншу проблему. Крім того, метод проектів передбачає обов'язкову презентацію результатів.

Особливого значення при цьому набуває вміння викладача організувати спільну діяльність студентів у групі. Аналізуючи структуру спільної діяльності [4; 5; 8], можна виокремити такі її основні компоненти: предмет, зміст спільної діяльності, функції учасників спільної діяльності, функціонування (індивідуальний внесок кожного учасника в спільну діяльність).

Виокремимо основні вимоги до використання методу проектів: формулювання значущої в дослідницькому і творчому аспекті проблеми (задачі), яка вимагає для розв'язання інтегрованого знання, дослідницького пошуку; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групово) діяльність студентів; структурування змістовної частини проекту з визначеними результатами окремих етапів; використання дослідницьких методів, що передбачає певну послідовність дій: обговорення методів дослідження, обговорення способів оформлення кінцевих результатів, збір, систематизація й аналіз отриманих даних, підведення підсумків, оформлення результатів, їх презентація, висновки, висування нових проблем дослідження [7].

Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним залежно від видів проектів, що

класифікуються за характером домінуючої діяльності [11]: 1) пошуковий, дослідницький, інформаційний, творчий, ігровий, конструкційний, практико-орієнтований; 2) за мірою реалізації міжпредметних зв'язків: монопредметний проект, у рамках однієї галузі знань; міжпредметний проект, на межі різних галузей знань; позапредметний проект; 3) за характером координації проекту: безпоміжний – суворо й довільної регламентації; 4) опопоміжкований, прихований – прихований, невяний; 5) за характером контактів: поміж студентів однієї групи (півгрупи), потоку, факультету, всього навчального закладу; 6) за складом учасників проекту: індивідуальний, колективний, парний, груповий, масовий; 7) за характером партнерських взаємин між учасниками проектною діяльності: кооперативні, змагальні, конкурсні; 8) за тривалістю виконання проекту: довготривалий, поміжньої тривалості – від тижня до місяця, короткостроковий.

Доведено ефективність упровадження проектів, спрямованих на соціально-професійну адаптацію майбутніх соціальних педагогів: «Соціальний портрет школи (ВНЗ)»; «Планування навчальної – виховного процесу в загальноосвітній школі»; «Суспільно-педагогічна цінність педагогічного досвіду»; «Виховання гуманістичних цінностей засобами мистецтва»; «Соціалізація молоді засобами масової комунікації» тощо.

Один і той самий проект може бути класифікований за кількома параметрами одночасно. Дослідницькі проекти виконуються за логікою наукового дослідження і мають структуру, наближену до справжнього наукового дослідження. Творчі проекти відрізняються відповідним оформленням результатів. Такі проекти не мають детальної структури спільної діяльності учасників, оскільки вона тільки намічається, а далі розвивається, підкоряючись вимогам кінцевого результату, логіці спільної діяльності та інтересам учасників проекту.

Виокремлюють такі стадії виконання проекту: обґрунтування, усвідомлення та прийняття ідеї, технологічна розроблення ідеї, практична робота над нею, апробація об'єкта в роботі, доопрацювання й самооцінка творчого рішення ідеї, що являють собою послідовні розгорнуті етапи саморегуляції діяльності в цілому, а не тільки проектною діяльності. Кожен етап повторюється в процесі виконання різних проектів багаторазово, стає предметом спеціальної рефлексії, реалізується щоразу на новому матеріалі та у нових конкретних умовах і, внаслідок цього, засвоюється як загальний алгоритм діяльності, загальний засіб її існування.

Б. Наумов виокремлює чотири етапи: підготовчо-організаційний, планово-прогностичний, корекційно-оцінний, підсумковий [9, с. 119].

Алгоритм проектного навчання, таким чином, включає п'ять основних кроків: 1) вибір проблеми, визначення актуальності теми проекту; 2) створення першої творчої групи (напрацювання ідей і способів розв'язання проблеми); 3) створення другої творчої групи (одночасно з першою групою напрацьовуються ідеї і способи розв'язання проблем); 4) обмін інформацією між групами («круглий стіл»); 5) захист результату пошукової діяльності, вироблення спільного рішення. Вона фіксує такі етапи роботи над проектом: запуск проекту, планування роботи, визначення рівня готовності до пошукової роботи, збирання інформації, структурування інформації, обмін інформацією, оформлення результатів роботи, експертиза проекту, рефлексія.

Слід указати на те, що послідовність етапів у роботі над проектом дещо відрізняється у європейському й американському варіантах. В американському варіанті вони такі: постановка мети (виявлення проблеми, протиріччя; формулювання завдань; обговорення можливих варіантів дослідження, порівнювання передбачуваних стратегій, вибір способів; самоосвіта і актуалізація знань при консультативній допомозі вчителя; продумування ходу діяльності, розподіл обов'язків; дослідження: розв'язання окремих завдань, компонування і тому подібне; узагальнення результатів та висновки; аналіз успіхів та помилок; корекція або перехід до нового проекту).

У повному обсязі робота над проектом у європейському варіанті здійснюється у шість стадій: 1. Підготовка. 2. Планування. 3. Дослідження. 4. Результати та/або висновки. 5. Представлення або звіт. 6. Оцінка результатів та процесу.

Під час роботи над проектом викладач: допомагає студентам у пошуку джерел, які допоможуть їм у роботі над проектом; сам виступає джерелом інформації; координує весь процес; підтримує й заохочує студентів; підтримує безперервний зворотній зв'язок, для того, щоб допомагати просуванню студентів у роботі над проектом [11].

Узагальнюючи вищевикладені факти, підкреслимо, що структура побудови проекту у багатьох випадках залежить від його типу, специфіки навчального предмету, авторських педагогічних розробок конкретної теми проекту, тому і різна кількість етапів. Ми вважаємо за доцільне перший етап назвати пошуково-дослідницьким, другий – технологічним, третій – оформленням результатів, четвертий – презентацією (захист проекту), п'ятий – рефлексією.

Аналіз літературних джерел свідчить про наявність певних обмежень у використанні проектною діяльністю, а саме: низька мотивація викладачів до використання даної технології; низька мотивація тих, хто навчається до участі у проекті; недостатній рівень сформованості у них вмінь проектною діяльністю; нечіткість визначення критеріїв оцінки відслідковування результатів роботи над проектом.

У зв'язку з другим обмеженням наведемо декілька прийомів, які забезпечують виявлення зацікавленості студентів у проектуванні:

1. Пояснення сутності проектною технології – висвітлення значущості проектною роботи, детальна характеристика послідовності дій автора проекту.

2. Анотування переліку можливих тем проектів (не менш 1015 тем). Важливо прокоментувати можливі результати, очікувані проектні рішення, здійснити уявне моделювання.

3. Презентація варіантів виконаних проектів. У процесі представлення варіантів різних проектів

необхідно ознайомити учнів зі змістом та об'ємом проекту, вимогами до його оформлення; акцентувати увагу на елементах творчості; уявити сильні та слабкі сторони проектів; повідомити критерії оцінювання тощо [7, с. 9 – 10].

Вище зазначене дозволяє виокремити й охарактеризувати такі головні етапи проектної діяльності магістрів соціальної педагогіки (ініціація соціального проекту): пошуково-дослідницький, технологічний, оформлення результатів, презентація (захист проекту), рефлексія.

Конкретизація сутності та можливості проектної діяльності в забезпеченні умов успішної соціально-професійної адаптації студентів дозволяє перейти до розв'язання проблеми соціально-професійної адаптації особистості в контексті її професійного становлення.

Література

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
2. Зимняя И. Педагогическая психология : [учебник для вузов] / И. Зимняя. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
3. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – К. : Освіта, 1994. – № 5 – 6.
4. Капська А. Й. Наукове забезпечення соціальних проектів / А. Й. Капська // Соціальна робота в Україні на початку ХХІ ст.: проблеми теорії і практики : у 2 ч. – Ч. 2. – К. : УДЦССМ, 2002. – С. 8 – 18.
5. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва : [навч. посіб.] / М. Д. Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993. – 320 с.
6. Кліщ П. А. Особистість і середовище / П. А. Кліщ // Політико-психо-логічні та соціально-педагогічні проблеми освіти і виховання. – К., 1997. – С. 105 – 109.
7. Коберник О.М. Проектування навчально-виховного процесу: управлінський аспект / О. М. Коберник // Освіта і управління : науково-практичний журнал. – 1997. – Т. 1. – № 4. – С. 43 – 50.
8. Костюшко Г.О. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту : дис. . канд. наук : 13.00.04 / Г.О. Костюшко. – Житомир, 2005. – 263 с. : іл. – Бібліогр.: с. 181 – 208.
9. Наторп П. Культура народа и культура личности : Шесть лекций П. Наторпа, проф. Марбургского университета / П. Наторп ; [пер. с нем. М. М. Рубинштейна]. – Спб : Изд. О. Богдановой, 1912. – 189 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 303. – 22.04.2002 р. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / за заг. ред. І. А.Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
11. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів: [навч. посіб.] / І. П. Підласий. – К. : Україна, 1998. – 343 с.